

*асистент кафедри англійської мови
природничих факультетів Інституту філології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ ДЖОНА ХОЛТА - ЗАСНОВНИКА АЛЬТЕРНАТИВНОГО ОСВІТЬНОГО ПІДХОДУ

Анотація. У статті розглянуто професійно-педагогічне становлення Джона Холта, охарактеризовано його педагогічну спадщину.

Ключові слова: домашня освіта, традиційна освіта, педагогічний досвід, педагогічна спадщина, мотивація, шкільне навчання.

Аннотация. В статье рассмотрено профессионально-педагогическое становление Джона Холта, дана характеристика его педагогического наследства.

Ключевые слова: домашнее образование, традиционное образование, педагогический опыт, педагогическое наследие, мотивация, школьное обучение.

Annotation. Professional and pedagogical development of John Holt is considered. His pedagogical inheritance is characterized.

Key words: home education, traditional education, pedagogical experience, pedagogical inheritance, motivation, school education.

Особливе місце в теорії і практиці зарубіжної освіти займає відомий американський педагог Джон Холт (1923-1985), який відомий як теоретик альтернативного підходу до навчання. Ґрунтуючись на власному досвіді навчання «найкращих і найяскравіших», Дж. Холт написав першу книгу «Як діти зазнають провалу», що стала бестселером в 1964 році (останні перевидання 1983, 1992) і засвідчила про початок його кар'єри освітнього критика і реформатора.

Дослідженням педагогічної спадщини та життєвого шляху Дж. Холта займалися такі автори: П. Фаренга (P.Farenga, США), С. Роджерс (C.Rodgers, США), Р. Міллер (R.Miller, США), Н. Геда (Росія), Н. Крилова (Росія) та інші. В Україні поза увагою спадщина Дж. Холта; частково представлені його ідеї, які стали обґрунтуванням домашньої освіти в США у дисертаційному дослідженні А. Лещенко «Домашнє навчання в системі професійної освіти США».

На нашу думку, дослідження педагогічної спадщини Дж. Холта заслуговує на увагу українських науковців і може збагатити вітчизняну педагогічну думку передовими ідеями і здобутками. Таким чином, соціальне та науково-педагогічне значення проблеми вивчення педагогічної спадщини видатного американського педагога Дж. Холта, потреба глибокого наукового осмислення його педагогічних ідей, що становлять теоретичне підґрунтя для удосконалення вітчизняної освітньої системи, зокрема науково-методичне забезпечення розвитку неформальної освіти в умовах домашнього навчання, зумовили вибір теми дослідження «Професійно-педагогічне становлення Джона Холта - засновника альтернативного освітнього підходу».

Дж. Холт народився у Бостоні (штат Массачусетс) в родині заможних батьків. Дж. Холт набув педагогічний досвід, викладаючи у приватних школах США і за кордоном. Він описав себе «хорошим учнем і студентом елітних шкіл». Здобувачи освіти в Єльському університеті за спеціальністю «інженер технолог», Дж. Холт не знайшов прикладного зв'язку між отриманими знаннями і реальністю, яка його оточувала. У двадцятирічному віці він залишив навчання і вступив до військово-морського флоту, де прослужив три роки на підводному човні США в

роки Другої світової війни. Пізніше, Дж. Холт описав службу на підводному човні як час, де він отримав перший справжній і важливий освітній досвід свого життя.

Дж. Холт відділяв традиційну педагогіку і шкільну систему від домашньої освіти. Так, у кінці 70-х років він придумав і використовував термін «нешкільна» ("unschooling"), тобто домашня освіта.

Домашня освіта («анскулинг», «нешкільна») - це практика освіти, коли дитина навчається без відриву від сім'ї, спираючись на досвід свого повсякденного, часто досить різноманітного, життя, задаючи питання, отримуючи чи самостійно знаходячи відповіді на них [16].

Учені прийшли до висновку, що випускники домашніх шкіл стають кращими працівниками і рідше порушують закон. Вони проводять в три рази менше часу перед телевізором, ніж їх ровесники, які отримують традиційну освіту. Результати школярів державних шкіл були на 30% нижчі від результатів, які продемонстрували «домашні» діти [9].

Можливість домашнього навчання як альтернативи шкільному отримала широке розповсюдження в США. Виникла ціла низка асоціацій, що надають підтримку сім'ям, діти яких навчаються вдома. Ці асоціації можуть надати рекомендації методичного характеру, можуть надати інформацію, що стосується правових основ домашнього навчання в тому чи іншому штаті. Збільшилась кількість програм і підручників для домашнього навчання.

Згідно докладу Національного центру статистики в сфері освіти США, причини з яких батьки бажають навчати дітей вдома, найчастіше, - це бажання дати дітям кращу освіту, ніж ту, яку вони могли б отримати в школі [12].

В кінці 60-х років Дж. Холт висловив думку про те, що одна з головних причин невдач шкіл полягає в самій ідеї школи як навчального закладу. Дж. Холт став запеклим критиком всієї системи обов'язкового шкільного навчання. Різкі висловлювання Дж. Холта виштовхнули його на арену популярних телепередач і зробили частим гостем на головному телешоу країни «Сказати правду». Дж. Холт написав декілька статей для журналу «Life», в яких він говорив про відсутність гуманного відношення до школярів, навіть, здавалося б, в школах з досить ліберальним підходом до навчання. Він також писав: «Якщо розглядати систему обов'язкового шкільного навчання в її чистому вигляді, погодьтеся, що, коли держава змушує вас проводити 180 днів на рік по шість і більше годин в одному і тому ж місці протягом довгих років і робити те, що вам говорять інші люди, ви відчуєте, що ваші громадянські права порушуються» [17]. Важко не погодитися з такою точкою зору.

Дж. Холт відносився до школи, як до установи, що виховує покірних, але слабких громадян. Він порівнював день учня у школі з повним робочим днем дорослої людини. Висновок був один - гуманним і правильним було б виховувати і навчати дітей вдома [10, 236].

У 1977 році Дж. Холт заснував журнал «Особистісний ріст без шкільної освіти» ("Growing Without Schooling"), в заголовку і у змісті якого показані його педагогічні ідеї, багаторічні пошуки і експерименти. Цей журнал був призначений, перш за все, для батьків, які вирішили навчати своїх дітей вдома. На сторінках цього журналу вчителі та батьки мали змогу обмінюватися інформацією і ділитися історіями з власного життєвого досвіду.

Дж. Холт є автором десяти книжок: «Як діти зазнають провалу», «Як діти навчаються», «Школа, яка не розвиває», «Що я робитиму в понеділок», «Свобода і все, що проти неї», «Втеча від дитинства», «Замість школи», «Ніколи не пізно», «Навчи себе», «Неперервне навчання». Всі його книги - це спроба проаналізувати гострі проблеми освіти. Книжки Дж. Холта перекладені на чотирнадцять мов.

Привертають увагу праці Дж. Холта «Причини дитячих невдач» і «Запорука дитячих успіхів», ідо перекладені російською мовою (1996). Позитивним моментом є те, що уривки книги «Причини дитячих невдач» в перекладі російською мовою можна знайти в мережі Інтернет [18]. В перекладі українською мовою, на жаль, цих книг не має.

Педагогічний досвід Дж. Холта, вміння будувати цікавий діалог із читачем сприяли росту надзвичайної популярності його книжок, вони розходилися величезними тиражами і декількома виданнями.

Так, книги Дж. Холта «Як діти зазнають провалу» (1964, останні перевидання 1983, 1992) і «Як діти навчаються» (1967, останні перевидання 1983, 1992) розійшлися в кількості більш ніж два мільйона примірників і в декількох перевиданнях і є педагогічними бестселерами. Вони вплинули на ціле покоління вчителів і залишаються надзвичайно популярними серед батьків і людей, які шукають різні шляхи самоосвіти.

Зібрані листи Дж. Холта було опубліковано під назвою «Вибрані листи» ("A life Worth Living"), в яких він описав особливості пізнавальних процесів дітей. Ця праця стала справжнім надбанням, адже ми прагнемо створити підні умови для навчання дітей як вдома, так і в школі.

В книзі-бестселері «Як діти зазнають провалу» ("How children fail"), Дж. Холт пише, що через неуспішність близько сорока відсотків учнів середніх шкіл вибуває зі школи до закінчення навчання, з коледжу - кожен третій. Багато з тих, хто залишився, фактично не справляються з програмою, хоча і отримують документ про середню освіту. Вони закінчують навчання лише тому що ми погодилися «просувати» їх із класу в клас незалежно від знань. Таких дітей набагато більше, ніж ми собі уявляємо. Якби ми «підняли наші стандарти» (більшість хотіли б цього), то досить швидко побачили б, як багато у нас дітей, які відстають у навчанні.

Дж. Холт знаходить три причини провалу дітей у школі:

- А ("afraid") - вони бояться;
- В ("bored") - їм не цікаво;
- С ("confused") - вони дезорієнтовані.

Розглянемо докладніше причини провалу дітей у школі. Отже, за Дж. Холтом, перша причина - це страх. Більше всього діти бояться підвести, розчарувати чи розгнівати дорослих, які оточують їх, а безмежні надії, які покладають на них дорослі, висять над дитячими головами немов хмари.

Друга причина - це нудьга. Дітям не цікаво, тому що вчителі викладають шкільні предмети занадто примітивно і слабо.

Діти дезорієнтовані, бо потік слів, що падає на них в школі, мало або взагалі немає сенсу. Слова часто суперечать одне одному і знання, отримані в школі, навряд можуть щось додати до розуміння життя, що оточує дітей [2; 5-6].

Книга «Як діти зазнають провалу» виникла з невеличких вечірніх записок другу і колезі Біллу Халлу стосовно спостережень Дж. Холта за дітьми п'ятого класу. Пізніше ці записки були відправлені іншим зацікавленим вчителям і батькам. Невеличка кількість цих записок і складають цю книгу. Дж. Холт вніс незначні зміни в ці записки і розділив на чотири розділи: «Стратегія», «Страх і невдача», «Справжнє навчання», «Недоліки школи» [2; 6].

Розділ «Стратегія» розповідає про те, як школярі ухиляються від вимог вчителів; «Страх і невдача» - про взаємозв'язок страху і неуспішності дітей, про вплив страху на стратегію і навчання; «Справжнє навчання» - про різницю між знаннями, що діти ймовірно мають і реальними знаннями. У розділі «Недоліки школи», Дж. Холт аналізує стратегії школи, які дають, як правило, фрагментарні, спотворені і недовговічні знання, що не відповідають справжнім потребам дітей.

Ці чотири розділи не ізольовані один від одного, а взаємозв'язані і демонструють нетрадиційний погляд на думки і поведінку дітей в школі [2; 6-7].

У наступній своїй книзі «Як діти навчаються» ("How children learn"), Дж. Холт пише, що не потрібно примушувати дітей вчитися, вони вчать самі, оскільки пізнання - це і фундаментальна людська потреба, і задоволення. Допитливість, пристрасть до дослідження, бажання все поторгати руками, розібратися, як це працює, - в цьому полягає складова частина розвитку здорової дитини. Змагання, погрози і зовнішня мотивація зовсім не обов'язкові для того, щоб зацікавити недисциплінованого учня.

Дж. Холт переконує, що класна кімната може стати тим місцем, де діти усвідомлюють зв'язок навчання з дійсністю. Він вважає, що підхід до навчання повинен забезпечувати можливість дітей реалізувати свої природні інтереси, і що навчання повинно включати в себе багато більше, ніж заучування фактичного матеріалу і опанування основними навичками [14].

У 1980 році Дж. Холт читав лекції в Каліфорнії, де він дав інтерв'ю для журналу «Mothering». На питання про сутність філософії навчання, Дж. Холт відповів, що «людина - це істота, якій подобається вчитися, їй необхідно вчитися і в неї це добре виходить. Процес навчання вбиває спроба втручання і контролю».

В цьому ж інтерв'ю, Дж. Холт говорить, що навчаючись вдома, ви контролюєте свій час, маєте гнучкий графік навчання, здатність відповідати потребам вашої дитини. Якщо дитина втомлена, неенергійна, ви можете взяти перерву. І навпаки, якщо дитина повна енергії, ви енергійно можете взятися за серйозні проекти, розглянути складніші теми. В школі дитина не має такої можливості. На думку Дж. Холта, дім - це правильна база для дослідження світу і навчання дитини. Якою б хорошою не була школа, дім - це найкраще місце для навчання. Школа - це штучний заклад, на відміну від дому. Дім - це центр сфери, з якої ти рухаєшся в усіх напрямках [13].

Дж. Холт вважає, що обов'язкове шкільне навчання за чітким графіком завдає величезну шкоду здоров'ю і психіці дитини. Він робить висновок, що потрібно не просто зробити школу необов'язковою, а взагалі позбутися її, тобто припинити систематичне навчання.

Дитині притаманно від природи прагнути до пізнання, і тому їй не потрібна ніяка спеціальна організація своєї пізнавальної діяльності. Дитині потрібно, щоб їй не заважали пізнавати світ. На думку Дж. Холта, дитина, яка «звільнена від школи», росте в сім'ї вільно; вона сама обирає для себе предмет направлення своєї пізнавальної активності, що пов'язана з практичною стороною сімейного життя. Так, дитина вчиться читати і писати, тому що вона повинна допомагати батькам вести господарство; вона вчить природничі науки в рамках своїх обов'язків по роботі вдома і в саду, а гуманітарні - на дозвіллі чи тоді, коли у неї виникає до цього спеціальний інтерес [8].

Педагог писав: «Ми не повинні вчити дітей кмітливості. Вони від народження кмітливі. Єдине, що ми повинні припинити -- це робити їх тупими» [18].

Останню книгу «Навчи себе» ("Teach Your Own", 1981), Дж. Холт написав за чотири роки до своєї смерті. Ця книга була присвячена безпосередньо проблемі домашнього навчання. В ній він висловив надію на те, що реформа освіти США буде доведена до логічного кінця і принесе кінцевий, позитивний результат [10; 236].

Прогнози Дж. Холта справдилися. В кінці 80-х років XX століття відбулася повна легалізація та інституціалізація домашнього навчання у США, а на початку XXI століття в багатьох країнах світу (Великобританія, Канада, Австралія, Франція, Польща, Росія та інші).

На сучасному етапі його педагогічна спадщина є надзвичайно актуальною і популярною, про що свідчить активна діяльність громадської освітньої організації «Асоціація Джона Холта».

Література

1. Holt J. *Teach your own*. - N.Y.: Delacorte Press, 1992. - 157 p.
2. Holt J. *How children fail*. - Rev.ed. New York: "A Merloyd Lawrence Book". - Massachusetts, 1995. - 298 p.
3. Holt J. *How children learn*. - Rev.ed New York: "A Merloyd Lawrence Book". - Massachusetts, 1995. - 303 p.
4. Holt J. *Instead of Education*. - N.Y. - 1976. - 132 p.
5. Holt J. *Schools and home schoolers: A fruitful partnership*//Phi Delta Kappan, 1983 -Ns 64 - p. 391-394.
6. Holt J. *Why teachers fail*. - *The Education Digest*//1984. - №12. - p. 58-60.
7. Вареник Н. Домашнє навчання: не програє Ватерлоо//Дзеркало тижня/Людина. - №42(621), 4-10 листопада, 2006. [http://www/dt.ua/3000/3855/54960/](http://www.dt.ua/3000/3855/54960/)
8. Геда Н. Домашнє обучение: хоумскулинг или анскулинг?// <http://school4you.ru/club/article/19/>
9. Домашнє обучение // <http://www.greenmama.ru/nid/40985/>
10. Дянкова Л.О. Домашнее образование: обзор европейской практики// Электронная культура: трансляция в социокультурной и образовательной среде. Под ред. А.Ю. Алексеева, С.Ю. Карпук - М.: МГУКИ, 2009. - С. 233-240.
11. Лещенко А.А. Домашнє навчання в системі професійної освіти США: дис....канд. пед.наук: 13.00.04/Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. - Київ, 2006.
12. Перис И. Домашнє обучение в США // http://news.bbc.co.uk/hi/russian/in_depth/newsid_5336000/5336996.stm
13. A conversation with John Holt (1980). <http://www.naturalchild.org/quest/marleneburngarner.html>
14. http://mrslovarei.com/content_psy/ALTERNATIVNYE-PEDAGOGICHESKIE-SISTEMY-34109.html
15. <http://osvita.ua/home/upbring/5250>
16. <http://ru.wikipedia.org>
17. <http://www.childlib.ru/dep-sprawka/question-answer-31.htm>
18. <http://www.childpsy.ru/index.php/view/book/?item=1699&cat=10&full=yes>

УДК 378.141

О.А. НЕВМЕРЖИЦКИЙ

*провідний науковий співробітник відділу
педагогіки і психології вищої освіти
Інституту вищої освіти НАПН України, к.пед.н.*

РОЗВИТОК ІДЕЇ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ НАВЧАННЯ

Анотація. У статті йдеться про індивідуалізацію та диференціацію навчання, його історичний досвід і перспективи розвитку у вищій школі України.

Ключові слова: індивідуалізація, диференціація, індивідуум, особистість, принципи навчання, система навчання.

Аннотация. Речь идет об индивидуализации и дифференциации обучения, его исторический опыт и перспективы развития в высшей школе Украины.

Ключевые слова: индивидуализация, дифференциация, индивидуум, личность, принципы обучения, система обучения.

Annotation. It is about individualization and differentiation studies, its historical experience and perspectives in higher education in Ukraine.

Keywords: personalization, differentiation, individual, personality, principles of training, training system.